

Červená – Jetětice, železniční příhradový most, č. ÚSKP 106761

Ocelový příhradový most, postavený na konci osmdesátých let 19. století u osady Červená, je unikátní technickou stavbou mimořádného významu jak svými rozměry, tak statickým uspořádáním. Byl postaven jako druhá nejvyšší mostní stavba v Rakousku-Uhersku (po Trisaně v Tyrolsku). Na konci 19. století šlo o vůbec první železniční most u nás vystavěný bez lešení letmou montáží, což byla dobově převratná technologická novinka. Nýtovaná konstrukce s příhradovými nosníky svědčí o průmyslovém rozvoji regionu na konci 19. století. Dnes je na železničních tratích v českých zemích jedním z posledních příhradových mostů se zachovalými původními ocelovými i zděnými konstrukcemi. Stal se neodmyslitelnou součástí pohledů na údolí Vltavy, tvoří jeho zásadní krajinnotvorný prvek.

Obr. 35. Červená – Jetětice, železniční příhradový most, foto: Pavel Hájek, 2016

Zprávy

Z nejvýznamnějších oprav a restaurování na jihu Čech

*Dagmar Geršlová – Václav Hájek – David Javorský – Petr Kotrba
– Roman Lavička – Kateřina Šálková*

Zálší, venkovská usedlost čp. 5 – hmotová rekonstrukce stodoly [DJ]

V roce 2021 již třetím rokem pokračovaly práce na obnově areálu venkovské usedlosti v Zálší, vesnické památkové rezervaci, která je součástí etnograficky i památkově významného regionu soběslavsko-veselských Blat. Usedlost je vrcholným dílem blatské architektury s mimořádně zdobným průčelím připisovaným Františku Šochovi.

V uplynulých dvou letech byla realizována hmotová rekonstrukce stodoly, ze které zbyly po dramatickém vývoji ve druhé polovině 20. století pouze fragmenty obvodových stěn z pálených i nepálených cihel. Tyto původní zbytky byly v první fázi obnovy stabilizovány a zakomponovány do nového zdiva z pálených cihel. V loňském roce se podařilo dokončit hrubou stavbu včetně zastřešení krovovou konstrukcí tradiční typologie a položení pálené keramické krytiny v režné povrchové úpravě. Provedenými pracemi byl v nadprůměrné řemeslné kvalitě dovršen fyzický návrat chybějící hmoty areálu, čímž se naplňuje jeden ze základních principů památkové péče. Doplněná hmota bývalé stodoly přispívá výraznou měrou nejen k rehabilitaci daného statku, ale i urbanistické struktury celé památkové rezervace. Za příkladný lze označit přístup majitele objektu k dochovaným fragmentům obvodového zdiva, které se podařilo zakomponovat do nových konstrukcí.

Obr. 1. Zálší, venkovská usedlost čp. 5, relikv stodoly, stav po vykácení náletových dřevin, foto: David Javorský, 2018

↑ Obr. 2. Zálší, venkovská usedlost čp. 5, stodola v průběhu rekonstrukce, foto: David Javorský, 2020

← Obr. 3. Zálší, venkovská usedlost čp. 5, rekonstrukce krovu a střešního pláště, foto: David Javorský, 2021

Modlešovice, venkovská usedlost čp. 15 – rehabilitace návesního štítu [PK]

Obytná část souboru staveb opravované modlešovické usedlosti je určující pro působivost návesní kontury, jejíž jihovýchodní linii – spolu se zvoničkou – bezesporu dominuje. Barokizující architektonický koncept návesního štítu je pro daný region atypický zejména tím, že reaguje na výrazně svažitou morfologii terénu návsi a tu využívá k rozložení obytného stavení do více podlaží. Parter tvoří klenuté sklepní prostory, na nichž stojí další dvě obytná podlaží, a celek završuje podkroví.

Předchozí majitel údržbě areálu nevěnoval dostatečnou pozornost, a tak se některé prvky a konstrukce dostaly erozí času na hranu havarijního stavu. Naštěstí noví majitelé objekt již třetím rokem postupně sanují a vracejí mu jeho původní podobu. V roce 2021 realizovali obnovu štítu obytného stavení směrem do návsi. Po konzultaci s interní odbornou komisí územního odborného pracoviště NPÚ se na základě dochované historické dokumentace přistoupilo k rehabilitaci regionálně neobvyklého architektonického konceptu. Rekonstruována byla jeho oblastně netypická forma nápadná zejména symetricky osazenými sloupky ve vrcholu štítu, které dřívější nevhodné zásahy odstranily. Vlastní obnova fasády byla jinak z pohledu památkové péče realizována metodicky obvyklým způsobem, sejmuty byly pouze nesoudržné vrstvy omítek, podklad začištěn, nové omítkové vrstvy byly zhotoveny na vápenné bázi, přičemž se kladl důraz na zčásti rekonstrukční obnovu profilace plastických zdobných štuků. Barevný koncept respektoval nálezovou situaci zjištěnou při operativním průzkumu. Výplně otvorů pak byly s ohledem na technicky nemožnou repasi původních prvků provedeny jako jejich materiálové, profilové a barevné repliky.

Obr. 4. Modlešovice, náves s jasně patrnou původní konturou štítu venkovské usedlosti čp. 15, pohlednice z roku 1917, soukromá sbírka

Obr. 5. Modlešovice, venkovská usedlost čp. 15, návesní fasáda, foto: Jana Štorková, 2013

Obr. 6. Modlešovice, venkovská usedlost čp. 15, návesní fasáda, foto: Petr Kotrba, 2021

Zbudov, venkovská usedlost čp. 25 – obnova špýcharu [VH]

Objekt špýcharu památkově chráněné usedlosti se na první pohled vymyká z urbanistické struktury historického jádra obce, jehož současná podoba se formovala kolem poloviny 19. století. Dendrochronologický rozbor dřevěných konstrukcí krovu a trámového

stropu určil skácení použitého smrkového dřeva do let 1781 a 1782. Hodnotný objekt je svědectvím o starší typologii vesnické architektury jihočeských Blat i historickém vývoji obce. V roce 2021 prošel celkovou obnovou.

Prioritou byla záchrana maximálního rozsahu původní hmoty a zachování autentického archaického výrazu objektu, a to za použití tradičních technologických postupů a materiálů. Cílem bylo mimo jiné prodloužení životnosti lokálně typické, i když jen málokdy dochované, lepenkové konstrukce střechy. Jednoetapová obnova zahrnovala tesařské práce na opravě krovu a trémového stropu, jimž předcházelo vypracování odborného dendrologického a mykologického posudku veškerých dřevěných konstrukcí, výměnu střešní krytiny včetně tradičního ukládání hřebenáčů a krajových tašek u štítů do malty, opravu vnějších i vnitřních omítek, provedení sjednocujícího vápenného nátěru a eliminaci vlivů zemní vlhkosti na obvodové zdivo. Statické zajištění místy značně nestabilní konstrukce obvodového zdiva se provádělo především ve štítových nárožích, která byla ve dvou výškových úrovních stažena ocelovými táhly. Jejich kotevní destičky byly zapuštěny pod omítku. Oprava lokálně chybějících či degradovaných a nesoudržných partií omítek, zejména venkovních, byla provedena tradiční vápennou vrstvou hrubě strhávanou dřevem. Použito bylo dostatečně odleželé vápno. Povrch takto opravené fasády byl finálně opatřen sjednocujícím vápenným nátěrem v odstínu lomené bílé, lehce pigmentované do nádechu hlinitopísčité barvy. Pro eliminaci nežádoucího působení zemní vlhkosti byla navržena zemní drenáž. Zároveň byl po obvodu objektu doplněn přirozeně archaicky působící okapový chodníček z místního kamene.

Unikátní hodnota objektu spočívá nejen v dochovaných historických konstrukcích, technologických řešeních a řemeslných detailech, ale též v jeho výpovědní hodnotě z hlediska dobové lokální typologie a urbanistického vývoje obce. Obnovu zbudovského špýcharu můžeme považovat za ukázkou úspěšné spolupráce zástupců památkové péče, vstřícného a osvědčeného vlastníka i zručného a zkušeného zhotovitele.

Obr. 7. Zbudov, venkovská usedlost čp. 25, špýchar, foto: Václav Hájek, 2019

↑ Obr. 8. Zbudov, venkovská usedlost čp. 25, špýchar po obnově, foto: Václav Hájek, 2022

← Obr. 9. Zbudov, venkovská usedlost čp. 25, detail lepenky po opravě, foto: Václav Hájek, 2022

Čimelice – restaurování a prezentace barokních soch v obecním lapidáriu [KŠ]
Soubor 31 barokních soch původně umístěných na různých místech pozdně barokní krajiny Čimelicka je v rámci regionu ojedinělý jak svým počtem, tak uměleckou kvalitou. Sochař Jan Karel Hammer se svou dílnou působil v Čimelicích doložitelně mezi

lety 1737–1757. Jeho sochařská díla ozdobila řadu míst v obci a jejím okolí, část z nich byla zřejmě určena pro alej vedoucí od čimelického zámku k zámku v Rakovicích, odkud byla později přemístěna na více míst v okolí. Od osmdesátých let 20. století stále více materiálově degradované originály postupně v exteriéru nahrazovaly kopie. Výdusky šesti soch světců na podstavcích stojí na pilířích hřbitovní zdi v Čimelicích. Na západní hranici hřbitova se nacházejí kopie monumentálního sousoší Kalvárie se sochami Krista na kříži, Pannou Marií, sv. Janem Evangelistou a sv. Máří Magdalenou. Kopie čtyř soch světců zdobí kamenný most přes Čimelický potok. Další soubor osmi soch se nacházel na mostě přes Skalici v Dolních Nerestcích nedaleko Čimelic, další pochází ze sloupu Nejsvětější Trojice v blízkosti čimelického farního kostela a některé stály samostatně. Originály dlouhodobě zůstávaly uloženy v provizorních podmínkách ve veřejnosti nepřístupných prostorách. Před několika lety se objevila možnost vystavit sochařská díla přímo v Čimelicích v bezpečném prostoru bývalé kotelny u čp. 244. Obec zahájila celkovou rekonstrukci objektu, při té příležitosti se podařilo zrealizovat konzervační a restaurátorské práce. Sochy byly v prostoru nového lapidária seskupeny do celků na základě svého předchozího umístění v exteriéru. Kromě sousoší dvou putti jsou všechny sochy registrovanými kulturními památkami.

Soubor je významným dokladem sochařského umění v regionu v době kolem poloviny 18. století. Obec při prezentaci regionálního kulturního dědictví nespolehala na přidělení dotačních prostředků, nýbrž hledala racionální finančně dosažitelné řešení. Dala tak dobrý příklad dalším samosprávám v regionu.

Český Rudolec, kostel sv. Jana Křtitele – restaurování epitafu Jana Hodějovského z Hodějova [RL]

V roce 2021 bylo dokončeno dvouleté restaurování renesančního epitafu Jana Hodějovského z Hodějova umístěného ve dvoulodním farním kostele v Českém Rudolci na Jindřichohradecku. Epitaf nechal roku 1582 zřídit Jan Hodějovský z Hodějova. Textová část monumentálního, téměř sedm metrů vysokého díla, opatřeného sochařskou výzdobou, prozrazuje, že tak učinil na památku svých rodičů a dalších členů rodiny. Poškozený artefakt v následujících staletích postupně pokryly desítky vápenných nátěrů, takže přestala být patrná umělecká kvalita unikátní renesanční památky. Ve středním poli edikulového rámu se nalézá reliéfní zobrazení členů rodiny v modlitbě pod ukřižovaným Kristem – Jan Hodějovský ve zbroji se dvěma syny a jeho manželka Eufrozína z Vartemberka se dvěma dcerami. V tympanonu trojúhelného nástavce je umístěna polopostava Boha Otce, andělé adorují zmrtvýchvstalého Spasitele s vítěznou korouhví, který stojí na vrcholu jako symbolický cíl pozemské pouti člověka, respektive členů rodiny donátora.

Dílo je unikátně dochovaným příkladem rodinného památníku z druhé poloviny 16. století, který byl v souvislosti s vlastnickými vztahy a politickým působením donátora zasazen do interiéru venkovského farního kostela. Jeho umělecká a řemeslná kvalita je nezpochybnitelná, a to i ve srovnání s doposud zjištěnými paralelami epitafů dochovaných na Moravě (zejména Telč, Boskovice nebo Olomouc). Jeho ikonografický program dovoluje nahlédnout do memoriálních praktik renesanční šlechty, navíc poskytuje informace o kvalitě štukatérského umění 16. století na českomoravském pomezí.

Výjimečnost epitafu z Českého Rudolce spočívá mimo jiné v tom, že dosud nebyl – mimo nápisové desky – nikdy restaurován. Nynější obnova se uskutečnila díky spolupráci Univerzity Pardubice, konkrétně Fakulty restaurování v Litomyšli, a Univerzity Palackého v Olomouci. Náročné restaurování pozapomenutého renesančního epitafu vyžadovalo mezioborovou spolupráci restaurátorů, technologů, historiků a historiků umění z několika institucí. Díky ní se podařilo odhalit a prezentovat ojedinělé a velmi kvalitní renesanční dílo kamenického a štukatérského umění s původní polychromií, která zůstávala několik století skryta pod silnou vrstvou mladších úprav. Odborný odkryv tak odhalil mimořádně autentický stav povrchů včetně původní polychromie. Návštěvníci kostela mají nyní šanci spatřit unikátní renesanční památku v téměř původní podobě.

Obr. 10. Čimelice, provizorní úschova barokních soch v ocelokolně, foto: Pavel Hájek, 2006

Obr. 11. Čimelice, barokní sochy v nově upraveném lapidáriu, foto: Kateřina Šálková, 2022

Obr. 12. Český Rudolec, kostel sv. Jana Křtitele, epitaf Jana Hodějovského z Hodějova před restaurováním, foto: Vojtěch Krajíček, 2019

Obr. 13. Český Rudolec, kostel sv. Jana Křtitele, epitaf Jana Hodějovského z Hodějova po restaurování, foto: Vojtěch Krajíček, 2021

Obr. 14. Český Rudolec, kostel sv. Jana Křtitele, epitaf Jana Hodějovského z Hodějova v průběhu snímání druhotných vápenných nátěrů, foto: Roman Lavička, 2019

Kájov, kaple sv. Jana Nepomuckého – restaurování mobiliáře [DG]

V rámci vnitřního vybavení kaple sv. Jana Nepomuckého byl v posledních letech kromě konstrukce kůru zrestaurován její barokní mobiliář – hlavní oltář, kazatelna, vestavěná skříň, zpovědnice, relikviář sv. Klementa a 14 obrazů s náměty života sv. Jana Nepomuckého zhotovených na základě grafických předloh Johanna Andrease Pfeffela.

Zejména stav hlavního oltáře byl velmi neutěšený, v sedmdesátých letech 20. století se na něj totiž zřítil strop, jehož trámy byly napadeny dřevomorkou. Utrpěla tím nejen statika jeho architektury, ale i řada dekorativních prvků z nástavce a bočních stran oltáře, které byly rozlámány a zčásti zcela zničeny. V rámci restaurování došlo k jejich rekonstrukčnímu doplnění na základě historických fotografií a analogie. Raně barokní vestavěná skříň trpěla vztlínající vlhkostí z obvodové stěny kaple, část dřevěných desek proto musela být nahrazena novými. U obrazů, malovaných na dřevěné podložce, se povedlo sejmout silnou vrstvu zčernalého laku a obvodový hnědý nátěr iluzivních rámtů, pod kterými se zachovala okrová polychromie imitující zlacení. Celý obrazový cyklus získal výraznější výtvarný efekt. U relikviáře byly jak z kosterních ostatků, tak z textilní části provedeny stěry a laboratorní rozbor plísní a mikroorganismů. Následně bylo nutné přistoupit – ještě před standardním restaurováním – k celkovému ošetření v dezinfekční komoře pražského Národního archivu.

Obr. 15. Kájov, interiér kaple sv. Jana Nepomuckého, foto: Josef Batík, 1990

Obr. 16. Kájov, kaple sv. Jana Nepomuckého, hlavní oltář po restaurování, foto: Dagmar Geršlová, 2022

Dobrá Voda u Horní Plané, poutní kaple – restaurování polychromované dřevěné sochy Panny Marie Bolestné [DG]

Pozdně středověká dřevěná polychromovaná socha, datovaná do první čtvrtiny 16. století, byla ještě v sedmdesátých letech 20. století umístěna ve vitrině rokokového hlavního oltáře poutní kaple Panny Marie Bolestné. O tom, kdy byla přemístěna do depozitáře českobudějovického biskupství, se nenašel záznam, pravděpodobně se tak stalo v souvislosti s nebezpečím zcizení. Impulsem pro restaurování byla možnost nového uplatnění památky v rámci expozice vybudované v areálu minoritského kláštera v Českém Krumlově. Socha sice byla v poměrně dobrém technickém stavu, po výtvarné stránce však byla znehodnocena novodobým olejovým nátěrem zhotoveným roku 1896. Stratigrafický průzkum doložil čtyři v různém rozsahu dochované barevné vrstvy, přičemž druhá nejstarší se týkala pouze zlacení líce Mariina pláště. Jelikož se původní barevné řešení dochovalo pouze ve fragmentech, byla prezentována historicky třetí vrstva polychromie, kterou se podařilo odhalit v poměrně kompaktním stavu.

Obr. 17. Dobrá Voda u Horní Plané, poutní kaple, socha Panny Marie Bolestné před restaurováním, foto v restaurátorském ateliéru: Dagmar Geršlová, 2021

Obr. 18. Dobrá Voda u Horní Plané, poutní kaple, socha Panny Marie Bolestné po restaurování, foto v restaurátorském ateliéru: Dagmar Geršlová, 2022